

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.11625473>

Accepted: 06.06.2024

Faizsiz Finans Sisteminin Zayıf ve Güçlü Yanları

Weaknesses and Strengths of the Interest-Free Financial System

Serkan NURAL

Kardemir Karabük Demir Çelik San.ve Tic. A.Ş
serkan.nural@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0515-0449>

Özet

Ülkemizde 2005 yılında yapılan yasal düzenlemeyle banka statüsü kazanan ve Katılım Bankası olarak adlandırılan faizsiz finans modeli, yaklaşık 40 yıldır Türkiye ekonomisinin gelişimine önemli katkılar sunmuştur. 1960'lardan günümüze kadar dünyada ve ülkemizde dini hassasiyetleri olan büyük bir kesim, faizli bankacılık sistemine alternatif bir sistemin var olması gerektiğini daha yüksek sesle dile getirmeye başlamıştır. Özellikle faiz hassasiyeti sebebiyle bankalarla çalışmak istemeyen söz konusu kesim faizli bankacılık modelinin sunmuş olduğu hizmetleri kati suretle kullanmak istemedikleri için bir yandan üretmeye ve değer katmaya devam ederken, sağlamış oldukları bu katma değer karşılığı olan birikimleri finansal sistemin dışında âtıl durumda kalmıştır. Bu minvalde ülkemizde ilk olarak 1983 yılında kurulan faizsiz finans sistemi bugün sayıları milyonlarla ifade edilebilen bir kesim tarafından aktif olarak kullanılmakta, bu sayede geçmişte âtıl kalan bu fonlar günümüzde finansal sistemin içinde üretime ve yatırımlara dahil olarak değer kazanmaktadır. Bankacılık sektöründe faizsiz finans sistemiyle çalışan Katılım Bankalarının payı arzu edilen oranda artış göstermemiş olmasına rağmen, faizsiz bankacılık modelinin faizli bankacılık modeline göre zayıf yanları olduğu gibi güçlü yanlarının da olması gelecekte bankacılık sektöründe faizsiz bankacılık modelinin alacak yolunun ve gelişim potansiyelinin olduğunun en önemli kanıtıdır. Bugün Katılım Bankaları, bankacılık sektöründe faizsiz finans modeline uygun bir şekilde mevduat bankalarının sunduğu hizmetlerin birçoğunu sunabilmekte, bir başka deyişle geleneksel bankaların sunamadığı ürün ve hizmetleri sunarak bankacılık sistemini tamamlamakta ve ülkemiz ekonomisinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Çalışmamızda faizsiz finans modelinin zayıf ve güçlü yanları ele alınarak ekonomimize katkıları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Faizsiz Finans Modeli, Katılım Bankacılığı, Faiz Hassasiyeti

Abstract

The interest-free finance model, which gained bank status in our country with the legal regulation made in 2005 and is called participation bank, has made significant contributions to development of Turkish economy for approximately 40 years. From 1960s until today, a large segment of people with religious sensitivities in the world and in our country have begun to voice louder that an

alternative system to interest-based banking system should exist. While this group of people, who do not want to work with banks due to interest sensitivity, continue to produce and add value because they do not want to use the services offered by interest-based banking model, their savings, which correspond to this added value, remain idle outside financial system. In this regard, interest-free finance system, which was first established in our country in 1983, is today actively used by a segment of millions, thus these funds, which remained idle in the past, are now gaining value by being included in production and investments within financial system. Although the share of participation banks operating with the interest-free financial system in banking sector has not increased at desired rate, the fact that interest-free banking model has both strengths and weaknesses compared to interest-based banking model is the most important evidence that interest-free banking model has a future and development potential in banking sector in the future. Today, participation banks can offer many of the services offered by deposit banks in accordance with interest-free finance model in banking sector, in other words, they complete banking system and contribute to development of our country's economy by offering products and services that traditional banks cannot offer. In our study, the weaknesses and strengths of interest-free finance model were discussed and its contributions to our economy were evaluated.

Keywords: Interest-Free Finance Model, Participation Banking, Interest Sensitivity

1. GİRİŞ

İslam kelimesinin kökeninde yer alan esleme eylemi, barış yapmak ve barışa gitmek anlamlarına gelmektedir. İslam bu nedenle Batı literatüründe bulunan din (religion) kelimesinin bir çeşidi olarak görülmemesi gerekmektedir. Benzer biçimde, Müslüman kelimesi de İslam'dan üretilen Arapça bir ifade olup Allah'ın yolunda olan manasını taşımaktadır (Apak, 2011: 14). Bu minvalde İslam ekonomisi ve finansal sistemi, finansal iş ve işlemlerin İslam dininin uygun gördüğü kurallara göre yürütülmesi esası üzerine inşa edilmiştir. Faizsiz finans sistemi, diğer finansal sistemlerin kendi bünyelerinde meydana gelen bazı olumsuz durumları ortadan kaldırarak kaynakların bölüşümünde daha adil bir yaklaşım ortaya koymaktadır (Söyler, 2014: 1). Bu sistemin felsefi dayanağı, geleneksel finansal ve iktisadi sistemlere göre bireysel çıkarların en üst seviyelere çıkarılmasından ziyade sosyokültürel manada kalkınmanın ön plana getirilmesi ve toplumsal değerler ilkelerine dayanmasıdır. Bu kapsamda İslam ekonomisi ve finansal sistemi bütün bir çerçevede değerlendirilmesi gerekmekte olup kişilerin hayatları boyunca sürekli bir biçimde gelişim çabası içerisinde işlerini ve faaliyetlerini yerine getirmesi beklenmektedir (Atılğan, 1996:19). Bu noktadan hareketle finansal sistem içerisinde bankalar ve finansal piyasalar vasıtasıyla bilgilerin toplanması, bu verilerin izlenmesi ve risk paylaşımının kolaylaştırılması vb. unsurlar sermaye oluşumunda hayati fonksiyonlar olarak vücut bulmaktadır (Usmani, 2004:12). Diğer bir ifadeyle İslam ekonomisi ve finansal sisteminin hayatı bir bütün olarak ele alması ve toplum ile toplumu oluşturan bireylerin sürekli gelişim şiarının bir nişanesi olarak, Katılım

Bankaları yalnızca reel sektörü finanse etmekte, verimsiz kaynakları bir araya getirmek suretiyle bu âtil kaynakların etkin, verimli ve faydalı yatırımlara dönüşmesine katkıda bulunarak ekonominin büyümesine katkı sağlamaktadırlar.

2. FAİZSİZ FİNANS SİSTEMİ

Faiz İslam dininin kabul edilmesinden önce, borç veren tarafından borçlanan tarafa paranın ödünç verilerek kat kat fazlası ile geri alındığı bir eylemdi (Döndüren, 1996: 78). İslam'ın gelişinde önce faiz Arap coğrafyasında çok yaygın bir uygulamaydı. İslam'ın geldiği 7. yüzyıl Arap yarımadasında da faizin bütün türleri tanınmakta ve uygulanmaktaydı. Bu nedenle sermaye belirli bir zümrenin elinde toplanmış, giderek artan faiz borçlarını ödeyemeyenlerin kendileri ya da bu borçluların çocukları köleleştirilerek satılmaya başlanmıştı. İslam dininin kabul edilmesinden sonra kademeli bir şekilde faiz yasaklanmıştır. Faiz yerine sınai ve zirai işlemlerle birlikte ticari işlemler helal kılınarak teşvik edilmiştir (Tabakoğlu, 2013: 345). Bu çerçevede İslam iktisadında rıbh yani kâr ile riba kavramlarının ayırt edici özelliği riziko olarak ifade edilmektedir. Bir başka ifadeyle riba, riski olmayan bir geliri temsil etmekte olup kâr elde etmenin temelindeyse risk unsuru yatmaktadır. Kısaca İslam dininde kâra üç sebepten bir tanesiyle hak kazanılmaktadır, bunlar; sermayenin rizikosunu, emeğin ortaya konulması ve tazmin yükümlülüğüne katlanmak olarak özetlenebilir (Döndüren, 1996: 78).

1453

İslam, bir toplumda ekonomik ve sosyal yapıya yönelik uyulması gerekli olan temel prensipleri belirlemiş, İslam dininin geldiği ilk zamanlarda da bu prensiplere uygun toplumsal bir düzen kurulmuştur. Fakat bugüne kadar geçen süreçte, toplum düzeninin İslami prensiplere uygun bir biçimde sistemsiz olarak tümüyle uygulanabildiğinden söz edilmesi mümkün değildir. Doğal olarak İslam dininin ilkelerinin tebliğ edildiği dönemlerdeki ekonomik düzenin günümüzdeki gibi kompleks bir yapıya sahip bulunmaması, ayrıca diğer semavi dinlerin de faizi uygun görmemesi ve finansal iş ve işlemlerin henüz kurumsallaşmaması, ortaya konulan prensiplerin hayata geçirilmesini kolaylaştırmıştır. Bununla beraber faizin son yüzyılda ekonomilerin vazgeçilemez bir parçası durumuna gelmesi Müslüman kitleleri ikame arayışlara yöneltmiş, bu gayretler İslam ekonomisinin ve İslami faizsiz finans sisteminin gelişimini hızlandırmıştır (Iqbal ve Mirakhor, 2011:13).

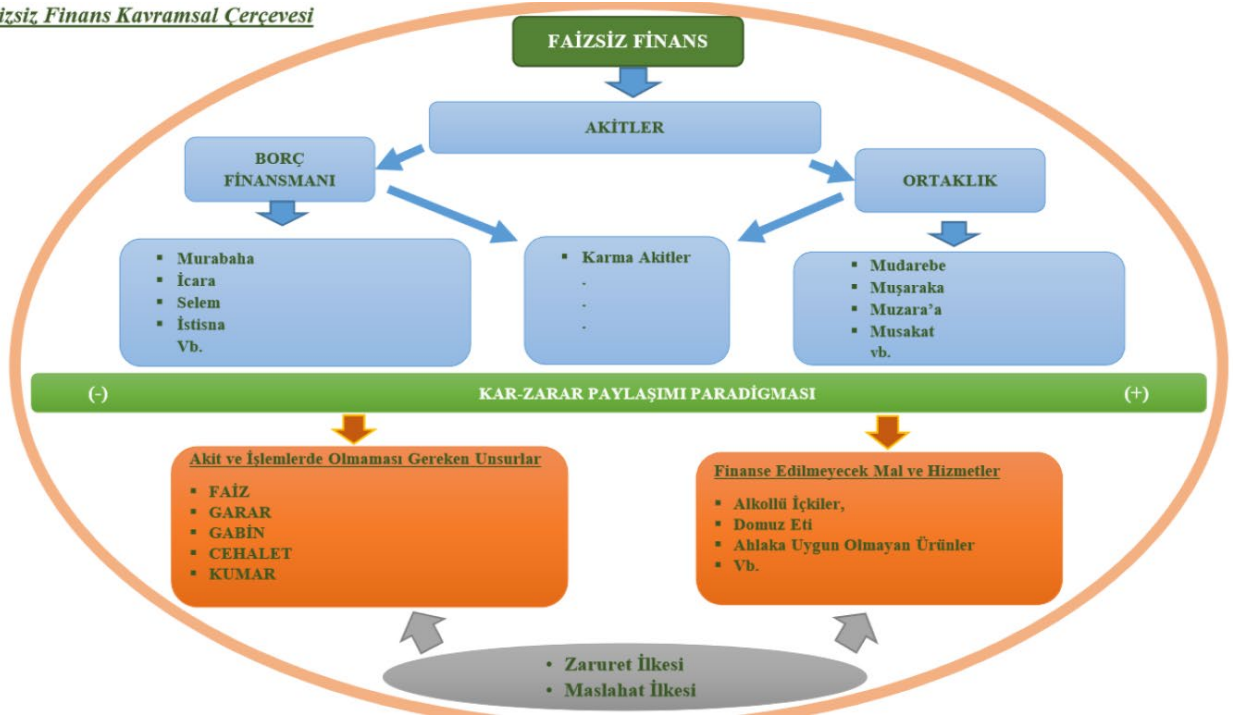
Faizsiz borçlanma sisteminin geçmişine bakacak olursak insanlık tarihi kadar eski olduğu görülecektir. Başlangıçta ödünç işlemleri aynı biçimde yapılmaktayken daha sonraları nakdi biçimde yapılmaya başlanmış olup tarihsel süreçte bankaların gelişiminde de pek çok bankanın kurulduklarında faizsiz sistemle faaliyetlerine başladıkları görülmektedir. Dünya üzerindeki coğrafyalarda bilinen faizsiz ilk banka faaliyeti milattan önceki yıllara kadar dayanmaktayken, İslami faizsiz banka uygulamaları İslam dininin doğuşundan itibaren ortaya çıkmıştır. Dünyadaki

faizsiz ilk banka faaliyeti M.Ö.2123-M.Ö.2081 tarihleri arasında Babil'deki Hammurabi'ye kadar gitmekte ve Hammurabi Kanunları'nın 100. ile 107. arasında yer alan bölüm borç verme (ikraz) işlemlerinin nasıl yapılacağı gösterilmiştir (Aktepe, 2010:46). Bu nedenle İslam dini, sermaye ve varlıkların üretime sevk edilmesini istemekte, faydalı yatırımlardan yoksun bırakılmaması için kredi talebinin asgari düzeye çekilmesini isteyerek faizli işlemleri doğuracak ortamların baştan önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte İslam dininde emek üretim faktörü olduğu için üretim süreçlerinin dışında kalınması, faizle geçimin sağlanması ve sermaye geliri ile yaşamını sürdüren bir kesimin oluşmasını istememektedir (Tabakoğlu, 2013:334).

Bu kapsamda denilebilir ki; finansal bir sistemin öncelikli amacını, önceden belirlenmiş olan hedeflere ulaşmak için verimli bir biçimde mali kaynakların tahsis edilmesi ve işletilmesi gerekliliği oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle iyi işletilen finansal bir sistem, iş fırsatlarının iyilerinin tespit ve finanse edilmesini sağlayarak yatırım ortamını canlı kalmasını teşvik etmekte, tasarrufları harekete geçirmekte, yöneticilerin performanslarını izlemekte, risklerin farklılaşmasını ve ticaretin korunmasını sağlamakta, hizmetlerin ve malların değişimini kolaylaştırmaktadır. Söz konusu bu fonksiyonlar neticesinde kaynakların verimli bir biçimde dağılımına, beşerî ve fiziksel sermayenin hızlı bir şekilde birikmesine, teknolojik ilerlemenin daha hızlı gelişmesine ve tüm bunlara bağlı olarak da ekonomik büyümeyenin sağlanmasına neden olmaktadır (Warde, 2000: 169). Aynı zamanda etkin ve verimli finansal bir sistem, sermaye oluşumuna katkı sağlayacak şekilde maliyetleri düşürerek randımanlı finansal hizmetlerin sunulmasını stabil bir ödeme sisteminin ihdas edilmesini gerektirmektedir. Günümüzde de finansal sistemlerin yapı taşı olan bankalar ve finansal piyasalar, bilginin toplanmasını, izlenerek risk paylaşımının kolaylaştırılmasını sağlayarak İslam ekonomisinin temel ilkelerinden biri olan sermaye oluşumunda hayati fonksiyonları yerine getirmektedir (Usmani, 2004: 12).

Kısaca İslami finansal sistemin en temel yasağı, işlemlerin tamamında faiz kaldırılmasıdır. İslam dini, Müslümanların faizin her türlüşünü almasını ve vermesini yasaklamakta, söz konusu bu yasak da İslami finans sistemini, geleneksel finans sisteminden temelden farklılaştırmaktadır. Söz konusu yasağa istinaden (Maurer, 2005: 22-23);

- İslami finans sisteminde tüm iş ve işlemlerde faiz yasaklanmıştır,
- Garar (belirsizlik) içeren ya da kumar vb. katma bir değer oluşturmayan yani sondaki toplam varlık ile baştaki varlığın eşit olduğu (zero sum game) işlemler yasaklanmıştır,
- Yatırımların tamamının helal iş ve işlemlere dayandırılması gerekmektedir,
- İşlemlerin tamamının spekülasyonlardan arındırılmış olması gerekmektedir,
- İşlemlerin tamamının İslam dinine uygun olması ve bir danışma kurulunun denetimine tabi olması gerekmektedir.
-

Şekil 1: Faizsiz Finans Sisteminin Kavramsal Çerçevesi*Faizsiz Finans Kavramsal Çerçevesi*

Kaynak: BDDK 2014, Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı

1455

2.1.Faizsiz Finans Sisteminin Temelleri

Riba kavramı, rib'el fazl ve rib'el nesie biçiminde iki başlık altında değerlendirilmektedir. Benzer türdeki iki ticari malın peşin biçimde değişimi esnasında, sözleşmeyi oluşturan iki taraftan birisinin lehinde parasal olmayan veya karşılığı bulunmayan bir bedelle gerçekleştirilen ve vadeli işlemlerde fazlalık olarak ileri sürülen kavram Riba olarak tanımlanmaktadır. Riba kavramının, borçlanma ya da kredi işlemlerini de içine alan faiz kavramından daha kapsamlı bir anlamı bulunmaktadır. Hem mal mübadelelerini hem de parasal borçları kapsamakta olup mevcut finansal sistem içerisinde nominal, gerçek, basit ve bileşik faiz gibi terimlerle hesaplanmaktadır (Baysa, 2004: 10-12). Fıkıhta yer alan terminolojiye göre de riba; ilave etme, fazlalık, herhangi bir bedel ödemededen getiri elde edilmesi ya da aşırılık gibi anlamlarda kullanılmakta olup, paranın zaman değeri olarak tanımlanan ve bir bedel ödenmeden getiri elde edildiğinden bu eylem de riba kapsamındadır. Riba kavramını söz konusu bu tanımlaması Kur'an-ı Kerimden türetilerek tüm İslam alimlerince oybirliğiyle kabul görmüştür (Usmani, 2002: 45).

Bununla birlikte faiz hiçbir dönemde yalnızca bir iktisadi konu başlığında değerlendirilmemiş, bütün toplumlarda tarih boyunca sosyal ve ahlaki bir sorun olarak zihinleri her zaman meşgul etmiştir. Borç işlemleriyle beraber ortaya çıkan faiz kavramı, ilk çağlardan günümüze kadar

öncelikle din adamlarını, daha sonraysa iktisatçıların ve filozofların düşüncelerinin bir konusu haline gelmiştir. Birçok filozof, düşünür ve devlet adamı sermayeyi belirli bir sınıfta topladığı, açık biçimde haksızlıklara yol açtığı ve geniş toplum kitlelerinde sömürüye sebep olduğundan faize tepki göstermiş, faizle mücadele ederek faizli işlemlerin önüne geçmeye çalışmışlardır (Yahşi, 2000:29). M.Ö.427- M.Ö.347 arasında yaşamış olan en bilinen filozoflardan Eflatun işlemlerin faizli yapılmasını ahlak dışı olduğunu savunarak faizin yasaklanmasının gerekliliğini ifade etmiştir. Eflatun'a ait düşüncenin temelindeyse; ideal toplumlarda bireylerin maddi çıkar kaygısı olmamalı, yoklukla birlikte aşırı derecedeki bolluğa da geçit verilmemeli ve paranın bizzat servet olmadığı, serveti elde etmede yalnızca bir araç olması gerektiği düşüncesi yatmaktadır. Bu nedenle de Eflatun'un görüşüne istinaden ideal devletlerde, kıskançlığa, eşitsizliğe, ahlaksızlığa, bencilliğe ve bireysel çekişmelere neden olan faizin yasaklanması gerekmektedir. M.Ö.384-M.Ö.322 arasında yaşamış olan Eflatun'un öğrencisi olan Aristo da faizle zengin olmanın doğal hayata aykırı olduğunu savunmuş ve paranın bir servet veya kazanç aracı şeklinde kullanılamayacağını, paranın kendisinin bir ürünü meydana getiremeyeceğini savunmuştur (Aktepe, 2010:49).

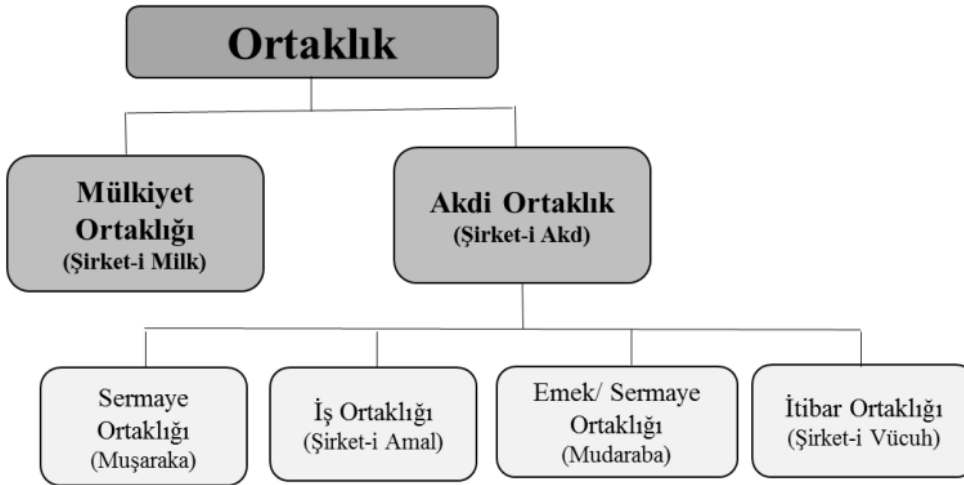
Finansal ürün ve hizmetlerin faizsiz sunulma düşüncesi ve eyleminin de oldukça köklü bir geçmişi bulunmaktadır. Dini inançlarla sosyal ve kültürel yapı, pek çok toplumda ticari ve ekonomik ilişki örgüsünde faizsiz finansal ürünler ile hizmetleri sunan kurum ve kuruluşların ortaya çıkmasına ve gelişmesine neden olmuştur (Yahşi, 2000:29). Temelde faizsiz bankacılık veya faizsiz finans uygulamalarının İslam ile özdeşleşmiş olduğu düşünülmekle birlikte faiz kavramı yalnızca İslami prensiplerle ilgili değil, diğer semavi dinlerin de yasakladığı bir olgudur. Geçmişte bir Yahudinin ribayla eş anlamdaki ribiti alması durumunda, kendi dini kuralları ile kurulan mahkemelerde o kişinin şahitlik edemeyeceği, Katolik inanca sahip bir kişinin de riba ile benzer anlamdaki usuary uygulamalarında bulunması halinde de bu kişinin Katolik inançlarına uygun şekilde toprağa verilme hakkını kaybedeceği ifade edilmektedir (Akkuş, 2017:10).

Bu çerçevede İslami finans sisteminin ortaya çıkış gerekçelerini özetle ele alacak olursak bunları sosyal, ekonomik ve dini nedenler biçiminde sınıflandırmamız mümkündür. İslami finans sisteminin, İslam tarafından haram olarak tanımlanan faizle gerçekleştirilen iş ve işlemlere alternatif yollar sunmasıyla dini kaidelere göre kişilerin ve genel anlamda toplumların iktisadi yaşamlarını sürdürme olanağı sunması İslami finans sisteminin gelişmesindeki dini gerekçelerdir. Faizin toplumda ortaya çıkardığı gelir adaletsizliğine karşı İslami finans sisteminin ortaklık temelli ve risk paylaşımına dayanmakta olan finansman çözümleriyle İslami finans sisteminin ortaya çıkışındaki sosyal nedenler olarak kabul görmektedir. İslami finans sisteminin proje verimliliğini temel alan eylem yapısıyla reel işlemleri finanse ederek ekonomik kalkınma, istikrar ve kayıt dışılığın asgari düzeye indirgenmesi gibi ülke çıkarlarına önemli katkılar sağlaması ve politika yapıcılarını İslami finans sistemini teşvik etmeleri de İslami finans sisteminin ortaya çıkışının ekonomik gerekçelerini oluşturmaktadır (Şahin, 2007: 20-23)

Tablo 1: İslami Finansta Kullanılan Akitler

İslami Finansta Kullanılan Akitler					
Mübadele Amaçlı Akitler	Yardım Amaçlı Akitler	Temsil Amaçlı Akitler	Ortaklık Amaçlı Akitler	Teminat Amaçlı Akitler	Tamamlayıcı Akitler
Murabaha	Karz-ı Hasen	Vekalet	Muşaraka	Kefalet	Havale
İstisna	Hibe		Mudaraba	Rehin	İbra
Selem	Sadaka				Vaat
Kira	Vakıf				
Sarf	Vedia				
Tavarruk					

1457

Kaynak: tkbbegitim.org.tr, 2024: 23**Tablo 2:** Faizsiz Finans Sisteminde Ortaklık Türleri**Kaynak:** tkbbegitim.org.tr, 2024: 29

2.2.Faizsiz Finans Sisteminin Kurumsallaşması: Katılım Bankaları

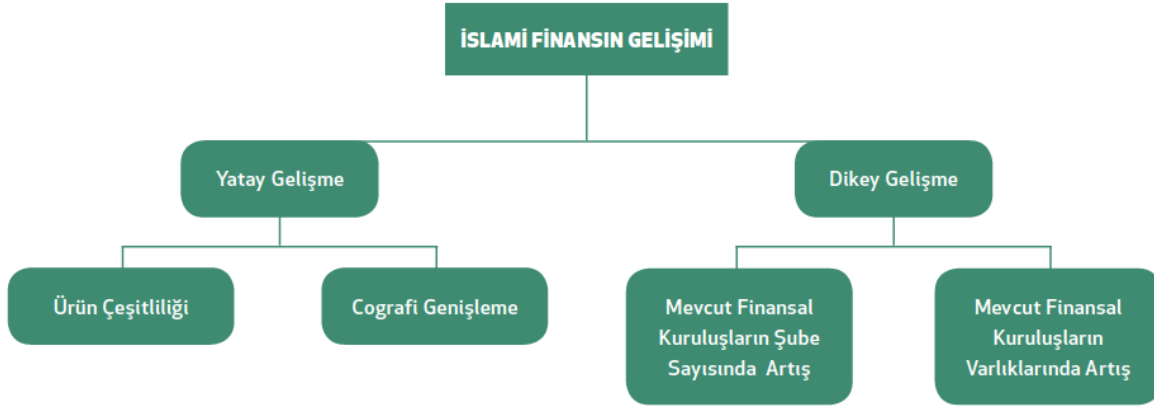
Faizsiz bankacılığa ilişkin pek çok tanım bulunmakla beraber, günümüzdeki adıyla Katılım Bankalarını tanımlayacak olursak; İslami kaideler perspektifinde düzenlenen, mevzuata uygun, tasarruf sahipleri ve yatırımcıların birikimlerini en iyi biçimde değerlendirerek meşru yollarla fon kullandırmak vb. bankacılık ihtiyaçlarının tamamını yerine getirmek maksadıyla kurulmuş olan, her ne türden olursa olsun faizli ve hileli işlemleri yapmayan, İslam'ın adabına, inancına ve ahlaki değerlerine saygılı iktisadi ve mali hizmet kurumları olarak açıklayabiliriz (Kaya, 2010: 39). Faizsiz bankacılık müesseseleri, kâra ve zarara beraber katlanılmasını önemli bir prensip olarak benimsendiğinden, faiz nedeniyle ortaya çıkabilecek yalnızca emeğini arz eden tarafın aleyhinde gelişebilecek sosyal adaletsizlikler ile sebepsiz zenginleşmenin önüne geçerek, gelirleri farklılaşan gruplar arasında sosyal barışın kurulması için önemli bir girişim olarak bulunmaktadır. Bununla birlikte az gelişmiş olan ülkelerin ekonomilerinde sosyal devlet ilkesinin de faizsiz bankacılık sisteminin gelişimine katkı sağladığını ifade etmemiz yerinde olacaktır (Arabacı, 2007:7).

Bu nedenle aslında faizsiz bankacılığın tarihçesini, Katılım Bankacılığının tarihçesinden ayrı ele almamız uygun olacaktır. Bunun sebebini ise; İslami bankacılığın ya da resmi adıyla Katılım Bankacılığının İslam toplumlarındaki bankacılık sisteminin faizsiz işletilmesine yönelik özel bir uygulama olarak var olması olarak ifade edebiliriz. Çünkü faizsiz işletilen kurum ve kuruluşlar veya faizsiz bir ekonomi tarihi süreçte yalnızca İslam toplumlarına has bir kavram olarak karşımıza çıkmamakta olup İslami bankaların tamamının faizsiz bir banka olduğu söylenilebilmesine rağmen faizsiz bankalarının tamamının İslami banka olduğu söylenilememektedir. Diğer bir ifadeyle gerçekleştirilen bir işlemin yalnızca faizsiz yapılması bu işlemin tamamıyla İslami prensiplere uygun olması için yeterli olmamaktadır. İslami bankacılıkta tek yasak olan kavram yalnızca faiz yasağı değildir (Aktepe, 2010:49). Yani İslami bankacılık, bankacılık faaliyetlerinde yalnızca faizden kaçınmayı açıklayan dar bir olgu olmayıp, daha geniş bir ifadeyle sadece İslam'da yasaklanmış olan faizli uygulamalardan kaçınmakla kalmayıp, sosyal ve ahlaki olmayan işlemlerden de kaçınmayı kapsamaktadır. Özetle İslami bankacılık; İslam dininin ruhuna ve ahlaki değerlerine uygun ve uyumlu, fıkhi hükümler çerçevesinde idare edilmekte olan bankacılık sistemi olarak tanımlamak yerinde olacaktır. Uygulama boyutunda ise İslami bankacılığı, konvansiyonel kredi işlemlerinin gerçek hizmetlere ve maddi duran varlıklara dayalı işlemlere dönüştürülmesi olarak ifade etmek mümkündür. İslami bankacılık modeli, ekonomik refaha ulaşmaya destek olan bir sistemin başarısı yönünde ilerlemektedir. İslam dininin öğretileri yalnızca Müslümanlar ile sınırlı kalmadığından, İslami bankaların temeli de sosyal sorumluluklar ve ahlaki değerler sistemi üzerine kurulmuştur. Bir sözleşmede karşılıklı yardımlaşma, taraflar arasında adalet, sahtekârlıktan ve yanlış/yalan beyandan kaçınma, dürüstlük, sömürü düzeninin reddedilmesi vb. ilkeler İslami bankacılık sisteminin temel prensiplerini oluşturmaktadır. İslami bankacılık ilkeleri ekonomik sistemde, toplumun ekonomik refaha ve ortak mal modeline ulaşması çabası içerisinde yer almaktadır. Kısaca

ifade etmek gerekirse, İslami bankacılık sistemi dini inançlardan bağımsız biçimde herkes için ideal bir seçenektir (Ahmad ve Shabbir, 2024: 4-18).

Faizsiz bankacılık sisteminin ortaya çıkışındaki temel nedenlerden bir diğeri ise, dini inançları nedeniyle faizli bankalarda işlem yapmaktan kaçınanların, İslami prensiplere uyumlu bankalar ile çalışmak istemesidir. İşte bu noktada petrol fiyatlarının ani yükselişine bağlı biçimde körfez ülkelerinde birikmekte olan Petro-dolarların Avrupa'daki bankalarda değerlendirilmesinden ziyade, Müslümanların yaşadığı ülkelerde İslami prensiplere uygun çalışan bankalarda değerlendirilmesi fikrinin giderek artması, bireylerin ve kurumların tasarruflarını İslami faizsiz finansal sistemde değerlendirme yönelimleri faizsiz bankacılık sisteminin ortaya çıkışındaki temel nedenlerden biri konumundadır. Çünkü bu kişi ve kurumların faiz hassasiyetleri dikkate alınarak kurulmuş olan faizsiz bankacılık modeliyle, yastık altı olarak tanımlanan âtil durumdaki kaynakların ekonomik sisteme kazandırılması amaçlanmıştır (Yılmaz, 2010: 9). Aslında Batı ülkelerinde kapitalist ekonomilerin XIX. yüzyıl itibariyle ortaya çıkışından sonra İslami finansal sistemle ilgili Müslüman toplumlara yönelik çalışmalar da yapılmaya başlanmıştır. Bu manada İslami finansal sistemin başlangıç tarihi 1945'li yıllara kadar uzanmaktadır. Bu dönemde bağımsızlığını ilan etmiş Hindistan'da inançlı Hintli aydınlar, yeni bir ekonomik düzen inşa edilirken İslam dininin ilkelerinden yararlanabilmenin yol ve yöntemleri üzerine çalışmaya başlamışlardır. Bu durumun temel sebebini ise: toplumlarının önemli bir kısmını Müslümanların oluşturması ve inanların talepleri doğrultusunda İslam'ın iktisadi gerekliliklerinden yararlanma ihtiyacı olmasıdır. Ardından Hindistan ile Pakistan'ın egemenliklerini ilan etmesinden sonra ilim insanları, dünyanın çeşitli coğrafyaların dağılarak bu kapsamda araştırmalarına devam etmişlerdir (Tabakoğlu ve Erdoğan, 2014).

Kısaca uygulamaları ve prensipleriyle geleneksel bankalardan tamamiyle farklılaşan Katılım Bankaları, yatırım yapmayı isteyen taraflara ikame finansal hizmetler sunmakta olan, gerçek bir ticari işlemi fonlayan, tabi olduğu yasalarla finansal sektörde faaliyetlerine devam eden ve faizsiz bankacılığa dair ürün ve hizmetlerin her türünü sunan kurumlardır. Katılım Bankaları sunmuş oldukları mevcut bankacılık hizmetlerinin yanı sıra, özel cari hesaplarla ve katılım hesapları aracılığıyla topladıkları kar-zarar ortaklığı fonlarının, Katılım Bankacılığı prensipleri çerçevesinde ticarete ve reel sektörde değerlendirilmesi neticesinde ortaya çıkan kârı ya da zararı, bankaya fon sağlayan katılma hesabı müşterileri ile paylaşmaktadırlar. Bir başka ifadeyle, günümüzde Katılım Bankaları faiz ile özdeşleşmeyen pek çok bankacılık hizmetini faizsiz finans uygulamalarıyla müşterilerine sunabilmektedir (Dikmen, 2019: 4).

Tablo 3: Uluslararası Katılım Bankacılığı Örgütleri

Kaynak: Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, 2024: 120

Tablo 4: Uluslararası Düzenleyici ve Denetleyici Kuruluşlar

KISA ADI	UZUN ADI	KURULUŞ TARİHİ	KURULUŞ YERİ	FAALİYET ALANI
AAOIFI	İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu	1991	Bahreyn	İslami finansal kuruluşlara yönelik denetim ve muhasebe standartları oluşturmak
CIBAFI	İslami Bankacılık ve Finansal Kurumlar Genel Konseyi	2001	Bahreyn	İslami finansal sektörün gelişimine katkı sağlamak
IDB	İslam Kalkınma Bankası	1975	Suudi Arabistan	Üye olan ülkelerin sosyal gelişimlerini ve ekonomik kalkınmalarını desteklemek
IIFM	Uluslararası İslami Finansal Piyasa	2002	Bahreyn	İslami finansal kayıtların, işlemlerin ve ürünlerin standartlaştırılmasına katkı sağlamak

IFSB	İslami Finansal Hizmetler Kurulu	2002	Malezya	İslami finansal kurum ve kuruluşlara yönelik kurumsal yönetim standartları oluşturmak
IIRA	Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı	2002	Bahreyn	İslami para piyasaları ve finansal piyasalara yönelik derecelendirme hizmetleri sunmak
MASB	Malezya Muhasebe Standartları Kurulu	1997	Malezya	İslami finansal kuruluşlara yönelik raporlama ve muhasebe standartları oluşturmak

Kaynak: Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, 2024: 120

2.3. Türkiye’de Katılım Bankalarının Ortaya Çıkışı

Özel Finans Kurumlarının Türkiye’de kurulmasına neden olan önemli iç ve dış etkenler bulunmaktadır. 1974 yılından buyana süregelen petrol fiyatlarındaki hızlı ve sürekli artışlar, petrol üreticisi konumundaki ülkelerde önemli miktarda döviz rezervinin birikmesine neden olmuştur. Söz konusu sermaye birikimi, bu ülkeleri aktif bir kalkınma hamlesine yönlendirmiştir. Söz konusu ülkelerde, yatırımların ve bu yatırımlara bağlı şekilde gerçekleştirilecek ithalatların kısa bir sürede yapılmasına imkân verecek bir alt yapının olmaması, elde edilen kaynakların tamamının ülkelerin içinde yatırıma dönüşmesine olanak vermemiştir. Biriken bu sermaye fazlası, petrol üreticisi konumundaki ülkeleri dış pazarlarda fiziki ve mali yatırım alanları aramaya teşvik ederken, petrol tüketicisi konumundaki ülkeleri de söz konusu kaynakları kendi ülkelerine çekmeye yönelik yoğun çaba harcamaya sevk etmiştir. 1980’lerin başında Ortadoğu’daki petrol zengini olan İslam ülkeleri ile Türkiye arasında siyasi ve ticari pek çok alanda ortaya çıkan hızlı gelişmeler, ülkeler arasındaki mali yapı farklılıklarından dolayı finansal alanda gerçekleşmemiştir. Özel Finans Kurumlarının kurulması sayesinde mali yapılarda ortaya çıkan farklılıklar ve birtakım nedenler ile ülkemize gelemeyen İslam ülkelerinin sahip olduğu fonlar ülkemize çekilebilmiş, söz konusu bu durum da ticari ve ekonomik ilişkilerin artmasına zemin oluşturmuştur. Bu kurumların ihdas edilmesinde rolü bulunan en temel iç faktör ise, inançları nedeniyle faizden kazanç sağlamayan kişilerin ve kurumların, yurt içinde ve yurt dışında döviz, altın, arsa ya da bina olarak ellerinde bulundurdukları, yastık altı olarak ifade edilen fonların üretime dahil edilmesinin sağlanmasıdır. Tasarruf yapılması konusunda yetersizlikler yaşanan ülkemizde, faizden kazanç elde etmemek

adına fonların bankacılık sisteminin dışında bırakılmasına müsaade edilmesi iktisadi bir yaklaşım biçimi olamazdı. Gerek dış gerekse de iç etkenler Türkiye’de faizsiz esaslara göre faaliyet gösteren Özel Finans Kurumları’nın kurulmasını zorunlu kılmıştı (Kaya, 2010: 64).

Bu kapsamda 1975’de vatandaşların yurt içinde veya yurt dışında ki tasarruflarını kar odaklı bir havuz sisteminde bir araya getirerek sanayi kesimine sermaye oluşturmaya yönelik Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) faaliyetlerine başlamıştır. Fakat 1978’e gelindiği zaman kurum faizli çalışma modeline dönmüştür. Ancak Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası’nın kurulması Özel Finans Kurumları için bir referans olmuştur. Türkiye’de 1980 sonrasında ekonomide yaşanan liberalleşme etkileriyle faizsiz bankacılıkla ilgili konular gündeme gelmeye başlamıştır. Farklı gerekçelerden dolayı ekonomik sisteme kazandırılmayan, toplumda yastık altı olarak ifade edilmekte olan tasarrufların reel ekonomiye kazandırılması amacıyla Türkiye’de Özel Finans kurumları ilk kez kurulmuştur. Aynı zamanda Türkiye’de Özel Finans kurumlarına sektördeki bankalara bir ikame olarak değil, bankacılık sistemini tamamlayıcı bir model olarak bakılması gerekmektedir. Özellikle yurt dışındaki uzmanların dünyada yeterli ve en iyi seviyedeki düzenlemelerin Türkiye’de bulunduğuna ilişkin görüşleri de bu durumu desteklemektedir. Bu çerçevede birçok ülkeye nazaran Özel Finans Kurumları ülkemizde önemli yasal düzenlemelerle korunmakta olup 2005 yılında köklü revizyona tabi tutulan ve yenilenen Bankacılık yasasıyla ismi Katılım Bankası olarak güncellenmiştir. Bu kapsamda 2005’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulmuş olan yeni bankacılık yasası oy birliğiyle kabul edilmiştir. Kabul edilen 5411 sayılı bankacılık yasasına göre Özel Finans Kurumları Birliği’nin adı Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Özel Finans Kurumlarının adı da Katılım Bankası olarak değiştirilmiştir. Yeni yasada banka kavramı da netleştirilerek Mevduat bankaları, Katılım Bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları olarak güncellenerek ilgili kurumların tanımları sil baştan yapılarak her unvandaki bankaya çeşitli vasıflar yüklenmiştir. Bu çerçevede Katılım Bankaları cari hesaplarla katılım hesapları yoluyla fon toplayarak finansman hizmetleri sunmakta olan kuruluşlar olarak ifade edilmiştir (Pekcan, 2006: 21-22).

2.4. Türkiye’de Faizsiz Finans Sisteminin Gelişme Sürecinde Yaşanan Zorluklar

Tabi ki ülkemizde Katılım Bankalarının günümüzdeki yapısına kavuşması, yasal hak ve düzenlemelere ilişkin gelişmeler bir anda olmamış, bu süreçte faizsiz finans sisteminin kurulması, mevcut ekonomik sisteme entegrasyonu ve geliştirilmesinde önemli sorunlarla karşılaşmış, bu yolda ciddi mücadeleler verilmiştir.

1984-1999 yılları arasında Özel Finans Kurumlarının kuruluşları ile 4389 Sayılı Bankalar Yasasına dâhil edildiği dönemde faizsiz finans sektörünün yaşadığı önemli zorlukları aşağıdaki gibi özetleyebiliriz (Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, 2024: 126):

2.4.1. Bürokratik Engellemeler ve İdeolojik-Siyasi Yaklaşımların Getirdiği Zorluklar

Faizsiz finans sektörünün toplumun tabanına yayılması ve mevcut mevzuata eklenerek sistemde kayıtlı ve izlenebilir biçimde ilerlemesi, böylelikle iş yapma kapasitesinin yurt içinde artırılması,

iş birliklerinin geliştirmesi, finansal iş ve işleyişlerinde alan kazanması ve hukuken yurt dışında da tanınması engellenmiştir.

2.4.2. İnsan Kaynağında Yaşanan Eksiklikler

İslami bankacılık felsefesine uygun, metoduna hâkim, alanında eğitim almış, uzmanlık alanı doğrudan ya da temelinde alt enstitü ya da ilgili bir bölümden gelen çalışanların yerine daha ziyade geleneksel bankacılık, iktisat ve finans eğitimi almış bireyler istihdam edilmiştir. Sektörün ilk yıllarda yaşadığı en büyük zorluklardan biri tecrübe aktarımlarına dayanan uygulama ağırlıklı insan kaynağına ulaşılması olmuştur.

2.4.3. Makro Ekonomik Sorunlar ve Zorluklar

Ülke itibarının düşük olması, yaşanan siyasi ve ekonomik belirsizlikler ile istikrardaki yüksek dalgalanma ve küresel entegrasyonun bugün ki seviyede olmaması, sektör olarak uzun vadeli planların yapılmasına, büyük resmin görülmesine ve aksiyonların alınmasına engel olmuştur.

2.4.4. Kurumsal ve İdari Yapılanma Eksiklikleri

Özel Finans Kurumlarının kurumsal yapılarının tesis edilmesinde ölçek bakımından büyüme zorluklarının yanı sıra kurumsal kültür oluşturma aşamasında konsolidasyon sorunları yaşamaları ile BDDK gibi yakın izleme yapabilecek düzenleyici ve denetleyici bir kurumun bulunmaması gibi eksiklikler sektörün önündeki en önemli engeller olmuştur. Kurumsal anlamda altyapının eksik olması da itibar ve güven sorunlarını birlikte getirmiş, bu durum sektörün istenilen ölçüde dinamik bir şekilde büyümesine engel olmuştur.

Tüm bu yaşananları bir araya getirerek kısaca Türkiye’de Katılım Bankalarının ortaya çıkışı ve gelişimini özetleyecek olursak; 16.12.1983 gün ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Özel Finans Kurumları’nın açılması için izin verilmiştir. 1985’te Türkiye’de özel finans kurumları ilk defa faaliyete başlamış ve 1999’da Bankacılık Yasası’nda gerçekleştirilen köklü değişikliklerle Bankacılık Yasası’na tabi tutulmuştur (ansiklopedi.tubitak.gov.tr, 2024: 16). 2005’de yürürlüğe konan 5411 sayılı Bankacılık Yasası’yla bankacılık sistemindeki bankalar; Katılım Bankaları, mevduat bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları olarak üçlü bir ayrıma tabi tutulmuşlardır. Katılım bankaları bu tasnifle konvansiyonel bankalara benzer şekilde banka niteliğine haiz kılınmışlardır (Arabacı, 2007:14). Gerçekleştirilen bankacılık işlemleri sırasında isimlerinden dolayı ülkemizde ve özellikle de uluslararası piyasalarda bazı soru işaretlerine ve güven sorununa neden olan Özel Finans Kurumu ismi, yapılan bu güncelleme ile banka hüviyetine kavuşturuldu, bu sayede Özel Finans Kurumlarına yurtiçinde ve uluslararası piyasalarda hak ettikleri güven kazandırılmış oldu.

Tablo 5: Türkiye'de Katılım Bankacılığı Alanında Yaşanan Önemli Gelişmeler

Yıl	Gerçekleşen Olay
1983	- Bakanlar Kurulu'nun 83/7506 sayılı Kararıyla Özel Finans Kurumlarının kurulmasına izin verilmiştir.
1985	- Faisal Finans Kurumu ile Albaraka Türk Özel Finans Kurumu faaliyetlerine başlamıştır.
1989	- Kuveyt Türk ÖFK (Özel Finans Kurumu) kurulmuştur.
1991	- Anadolu ÖFK (Özel Finans Kurumu) kurulmuştur.
1995	- Özel Finans Kurumları Birliği'nin Vakfı kurulmuştur. - İhlas Finans Kurumu kurulmuştur.
1996	- Asya ÖFK (Özel Finans Kurumu) kurulmuştur.
1999	- 4389 sayılı Bankalar Yasası kapsamına Özel Finans Kurumları eklenmiştir.
2000	- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur.
2001	- Faisal Finans Kurumu, Family Finansa dönüşmüştür. - Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur. - İhlas Finans Kurumu'nun faaliyetleri BDDK tarafından durdurularak bankacılık izni iptal edilmiştir.
2002	- Kuveyt Türk Özel Finans Kurumu'nun yurtdışındaki ilk şubesi Bahreyn'de açılmıştır. - Özel Finans Kurumları Birliği'nin ilk yayını olan Faizsiz Bankacılık yayımlanmıştır.
2003	- Özel Finans Kurumları Birliği'nin Vakfı tasfiye edilmiş ve tüm malvarlığı Özel Finans Kurumları Birliği'ne devredilmiştir. - Özel Finans Kurumları Birliği'nin resmi internet sitesi oluşturulmuştur.

2005	- 5411 sayılı Bankacılık Kanunuyla bankacılık sektöründeki kuruluşların unvanı "Özel Finans Kurumu" yerine "Katılım Bankası" olacak şekilde değiştirilmiştir. - "Özel Finans Kurumları Birliği" nin unvanı da "Türkiye Katılım Bankaları Birliği" şeklinde değiştirilmiştir. - Family Finans ile Anadolu Finans birleşerek "Türkiye Finans Katılım Bankası" olmuştur.
2007	- Albaraka Türk'ün halka arz işlemleri gerçekleştirilmiştir.
2008	- Suudi Arabistan menşeli The National Commercial Bank (NCB), Türkiye Finans Katılım Bankası'nın %60 hissesini satın alınmıştır.
2010	- Kira sertifikası ile ilgili ilk düzenleme SPK tarafından yapılmıştır.
2011	- "Katılım Endeksi" Borsa İstanbul bünyesinde tesis edilmiştir. - İlk "Özel Kira Sertifikası" Kuveyt Türk tarafından ihraç edilmiştir.
2012	- İlk "Kamu Kira Sertifikası" Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilmiştir.
2013	- "Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı" düzenlenmiştir.
2014	- Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Sisteminin geliştirilmesi projesi "İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı" içerisine dahil edilmiştir.
2015	- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'ye Bank Asya devredilmiştir. - İlk kamu Katılım Bankası olarak "Ziraat Katılım Bankası" kurulmuştur. - 2015-2025 Strateji Belgesi Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarafından yayınlanmıştır.
2016	- "Vakıf Katılım Bankası" ikinci kamu Katılım Bankası olarak faaliyetlerine başlamıştır. - "Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finansın Geliştirilmesi" konulu bileşen "10. Kalkınma Planı İstanbul Finans Merkezi Programı" çerçevesinde oluşturulmuştur. - Bank Asya'nın tüm faaliyet izinleri iptal etmiştir.
2017	- "İslam Kalkınma Bankası" ile "Türkiye Katılım Bankaları Birliği" arasında iş birliği anlaşması imzalanmıştır.
2018	- "Merkezi Danışma Kurulu" TKBB 'ye bağlı olarak ihdas edilmiştir.

2019	- Üçüncü kamu Katılım Bankası olarak "Türkiye Emlak Katılım Bankası" kurulmuştur. - "Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ" BDDK tarafından yayımlanmıştır. - Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri ayrı bir başlık altında değerlendirilerek "Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik" in 19 maddesinde değişikliğe gidilmiştir.
2021	- Katılım Bankacılığı Dijital Araştırma Raporu yayınlanmıştır. - Katılım Bankacılığı Müdürlüğü Merkez Bankası'nın bünyesinde kurulmuştur. - Katılım Finans Dairesi Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi'nin bünyesinde kurulmuştur. - "Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartları Kapsamında Müşterilerin ve Kamuoyunun Bilgilendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ" BDDK tarafından Yayınlanmıştır. - 2021-2025 yıllarına ilişkin "Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi" güncellenmiştir.
2022	- "Katılım Finans Strateji Belgesi (2022-2025)" Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi tarafından yayınlanmıştır.
2023	- BDDK'nın faaliyet izinleri ile Hayat Finans Katılım Bankası ile T.O.M Katılım Bankası Türkiye'de kurulan ilk dijital Katılım Bankaları olmuşlardır. - Dünya Katılım Bankası kurulmuştur. - Katılım Finans Kefalet Şirketi Kurulmuştur.

Kaynak: tkbb.org.tr, 2024

2.5.Katılım Bankacılığı Modelinin Geleneksel Bankacılık Modelinden Farkları

Basitçe değerlendirildiğinde Katılım Bankalarının örgütsel organizasyonunun, kurumsal yapısının, fon toplama-kullandırma faaliyetlerinin konvansiyonel bankacılık modeline benzediğine ilişkin bir kanı oluşabilmektedir. Fakat Katılım Bankalarını geleneksel bankalardan ayırt eden ve kökten farklı olduklarını gösteren bazı temel nitelikler bulunmaktadır. Bu özellikleri sayesinde Katılım Bankaları esasen geleneksel bankalardan farklı oldukları iddiasında bulunabilmekte, bu prensipler üzerinden kendilerini kamuoyuna sunabilmektedirler. Aşağıda yer alan ve kısaca açıkladığımız bu prensiplerle Katılım Bankalarının konvansiyonel bankalarla bir karşılaştırmasını yapmış

olmaktayız. Söz konusu prensiplerle bankacılık faaliyetlerini yürütmekte olan Katılım Bankaları geleneksel bankalardan ayrılmış olmaktadır (Arabacı, 2007:23).

Öncelikle katılım kavramını açıklayacak olursak; Katılım kavramı, Katılım Bankalarının en temel niteliklerinden biri olup gerek fon toplarken gerekse de finansman sağlarken paylaşmaya dayalı bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bilhassa fon toplamak amacıyla oluşturulan katılma hesapları, Katılım Bankalarını konvansiyonel bankalardan ayırıştıran en temel etken olması nedeniyle, Özel Finans Kurumlarının adı bu çerçevede katılım kavramı kullanılarak Katılım Bankası olarak değiştirilmiştir. Bu minvalde Katılım Bankalarını, özel cari hesaplar ve katılma hesapları aracılığıyla fon toplamakta ve topladığı bu fonları faizsiz finans ilkelerine uygun olarak kullandırmakta olan bankalar olarak açıklayarak geleneksel bankalardan temel farklarını karşılaştırmalı olarak aşağıdaki şekilde ifade etmemiz mümkündür (ziraatkatilim.com.tr, 2024);

- Temel olarak risk dağılımı yönünden değerlendirildiğinde, geleneksel bankacılık modelinde riskin tümü borçluya yüklenmekte ve prensip olarak borç veren taraf her zaman kâr etmektedir.
- Katılım Bankacılığı modelindeyse, kurulan ortaklık sistemi emek-sermaye ortaklığına dayanmaktadır. Yani riski hem sermayeyi ortaya koyan sermayedar hem de sermayeyi işletmekte olan emek sahibi aralarında paylaşmaktadır. Bu şekilde emek katkısı sağlayan taraf emek zararına, sermaye sunan taraf da parasal zarara katlanmaktadır. Eğer söz konusu ortaklık sermaye ortaklığıysa riski yalnızca sermayedarlar paylaşmaktadır. Katılım Bankacılığı modelinde sermayedar kâr edebildiği gibi zarar da edebilmekte, emek sahibinin ise ortaya koyduğu emeğinin zayı olması olasılığı mevcuttur.
- Konvansiyonel bankalar müşterilerine faizli borç (kredi) vermektedir. Katılım Bankaları ise fon kullandırırken ticaret yöntemiyle müşterisinin ihtiyacı olan hizmeti, malı ya da hakkı satıcısından peşin olarak satın almakta ve bu satın alınan bedel üzerine kâr ekleyip müşterisine vadeli şekilde satmaktadır.
- Kredili işlemlerde konvansiyonel bankacılık modelinde ödeme banka müşterisine yapılmaktadır. Ödemenin satıcıya yapılması durumunda ise bu bedel malın alış bedeli olmamakta, yalnızca kullanılan kredinin müşteri namına satıcıya iletilmesi işlemidir. Katılım Bankacılığında buna karşılık ödeme bankanın müşterisine yapılmamakta, malın satıcısına (ya da ödemenin satıcıya yapılmasını sağlayacak önlemler alınmak üzere banka adına mal alımını gerçekleştirecek olan vekile) yapılmaktadır. Bu şekilde ilgili bedel, Katılım Bankası tarafından malın alış bedeli durumundadır.
- Konvansiyonel bankacılık modelinde paranın zaman değeri bulunmaktadır ve borç veren lehine bu değer sürekli artış göstermektedir. Katılım Bankacılığı modelinde ise para ödünç olarak kullandırılıyorsa bu paranın zamana göre değişimi yalnızca enflasyon oranında olabilmektedir. Fakat bir malın önceden belirlenmiş bir kârla vadeli olarak satılması yani murabaha işlemi sureti ile finanse edilmesi durumunda alınmakta olan vade farkı, mal satışından kaynaklı kâr olup bu değer paranın zaman değeri değildir.

- Konvansiyonel bankacılık modelinde yasal çerçevedeki her türlü işlem faaliyete konu olabilmektedir. Katılım Bankacılığında ise işlemin yasal boyutuna ek olarak İslami çerçeveden serbest bırakılan ve meşru sayılan işlemler faaliyete konu olabilmektedir.
- Konvansiyonel bankacılık modelinde faiz gelir elde etmek için temel araç olarak kullanılmaktadır. Katılım Bankacılığı modelinde ise kâr payı gelir elde etmeye yönelik temel araç olarak kullanılmaktadır.

Tablo 6: Katılım Bankacılığı Sistemi ile Geleneksel Bankacılık Sisteminin Karşılaştırması

Özellikler	Katılım bankacılığı	Geleneksel bankacılık
Yasal Temel	Katılım bankacılığı İslami Şeriat ilkeleri tarafından yönlendirilmektedir; Riba (faiz), Maysir (spekülatif faaliyetler) ve Gharar (belirsizlik). İslam hukukunda yasadışı ilan edilen işletmelere yatırım yapmak yasaktır.	Geleneksel bankalar liberal ve laik yasalara dayanmaktadır. Tamamen faize dayalıdır ve çeşitli projelere serbestçe ticaret ve yatırım yapabilirler.
Müşterilerle İlişki	Katılım bankaları kar ve zarar paylaşımına dayalı enstrümanlar kullandıklarından, banka ve müşteri ilişkisi ortaklık ve yatırımcı-girişimci ilişkisidir.	Geleneksel bir banka ile müşterileri arasındaki ilişki, borçlu-alacaklı ilişkisidir.
Paranın yönetimi	Para, yalnızca bir değişim aracı ve değer saklama aracıdır, kiraya verilemez veya nominal değerinden daha yüksek bir fiyata alınıp satılamaz.	Para bir meta olarak kabul edilir. Geleneksel bankalar, daha düşük bir oranda fon satın alarak ve daha yüksek bir orandan bu fonları yeniden satarak kar elde ederler.
İş modeli	Katılım bankacılığının iş modeli, kar/risk paylaşımı ve reel ekonomik faaliyetlere odaklanmıştır. Ticareti yapılan emtiaların fiziksel varlığının gerekli olduğu enstrümanları kullanırlar.	Geleneksel bankalar, kredi yaratmak için emtiaların fiziksel varlığına önem vermezler.
Sosyal Yönelim	Katılım bankacılığının iş modeli, gelirin yeniden dağıtımını için zekat (hayır kurumu) adı verilen bir mekanizma içermektedir.	Geleneksel bankalar kar odaklıdır. Bu çeşit hayırsever bağış mekanizmaları bulunmamaktadır
Danışma Kurulu	Katılım bankalarının, bankanın araçlarını ve ticari faaliyetlerini doğrulayan bir denetleme kurulu vardır.	Geleneksel bankaların böyle bir ekstra maliyet birimi yoktur.

Kaynak: Parsa, 2020: 4

2.6. Katılım Bankalarına Günümüzdeki Bakış Açısı ve Gelecek Beklentileri

Günümüzde faizsiz finans sisteminin bankacılık sektöründeki temsilcisi olan Katılım Bankalarının yaşadıkları sorunları ve bu sorunlara yönelik beklentilerini, vade uyumu ve rekabet, Merkezi

Danışma Kurulu'nun yapılanması ve Katılım Bankacılığında iş birlikleri ve yeni ürün arayışları olarak ifade etmemiz mümkündür. Yaşanan bu sorunlara ve bu sorunlara ilişkin beklentileri aşağıdaki biçimde açıklayabiliriz (Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, 2024: 128-129);

2.6.1. Vade Uyumu ve Rekabet

Katılım Bankacılığı modelinin kâr dağıtım sistemi, yatırımlardan elde edilmekte olan gelirlere bağlıdır. Hesap sahibiyle bankanın mudarebe ortaklığından kaynaklanan bir netice olarak finanse edilen taraftan elde edilen gelir paylaşılmaktadır. Finanse edilen taraftan elde edilen kazanç, hesap sahibi ve banka arasında paylaşılan bir mekanizmada, istikrarlı, dengeli gelir-gider makasının aralığı, ekonomide yaşanabilecek dalgalanmalarla beraber genişleyebilmektedir. Bu nedenle faizlerin günümüzdeki gibi ani şekilde artış göstermesiyle dağıtmakta olan kâr paylarının piyasadaki faiz oranlarının oldukça gerisinde kalmasına neden olmakta, ortaya çıkan bu durumda da katılım bankalarının rekabette zor durumda kalmasına sebep olmaktadır. Getiriye duyarlı olan birikim sahiplerinin Katılım Bankalarından uzaklaşmasına neden olan söz konusu durumun aksine, 2008 finansal krizi sonrasında ortaya çıkan likidite bolluğuyla beraber faiz oranlarının düşmesine rağmen Katılım Bankalarının bu dönemde daha yüksek oranlarda getiri sunabilmeleri sayesinde rekabette ön plana çıktıkları da gözlemlenmiştir.

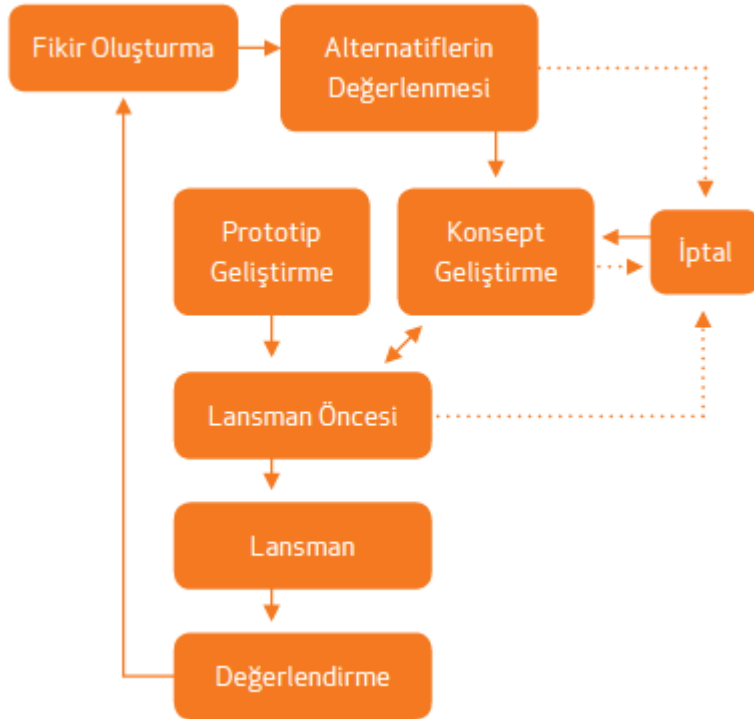
2.6.2. Merkezi Danışma Kurulu'nun Yapılanması

Merkezi Danışma Kurulu, Hazine'den Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın başkanlığında finans alanındaki denetleyici ve düzenleyici otoriteleri durumundaki kamu kurumları ile Katılım Bankacılığı ve Katılım Sigortacılığı alanlarındaki kurum ve kuruluşların başkanlarının Merkezi Danışma Kurulu üyesi olarak yer aldıkları Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu, 4 ayda bir sektöre ilişkin gelişmeleri değerlendirmek amacıyla çalışmalarına ve toplantılarına başlamıştır. Merkezi Danışma Kurulu, TKBB bünyesinde kurulmuş olup Katılım Bankacılığı ve Sigortacılığı alanlarında ihtiyaç duyulmakta olan şer'i prensip ve standartları oluşturmaktadır. 02.04.2018 tarihli karar ile "Merkezi Danışma Kurulu'nun Oluşumu, Çalışma, Görev, Usul ve Esasları Hakkındaki Tebliğ" yayımlanmış olup bu kapsamda Katılım Bankacılığının mesleki prensip ve standartlarını belirlemek, sigortacılık ve finans alanında hizmetler sunmak amacıyla 22.02.2018'de BDDK Kurul Kararı ile TKBB Yönetim Kurulu'nun Merkezi Danışma Kurulu, Başkanı ve Başkan Vekilinin yanı sıra 3 kurul üyesi de yer almakta olup uzman ve uzman yardımcısı pozisyonunda görev alan idari personel de Merkezi Danışma Kurulu'nun ihtiyacı durumdaki araştırma ve raporlama faaliyetlerini yürütmektedirler. Katılım Bankalarının ürünlerinin standartlaştırılması, danışma kurulları arasında bir standart oluşturulması, icazeti talep edilen ürün ve işlerin uygulama modellerinin uygunluğu konusunda karar alan ve ilgili tüm finans alanları için bağlayıcı yönde hüküm verebilen yapısı ile Merkezi Danışma Kurulu'nun gelecekte faizsiz iş ve uygulamaların arttırılmasına, tanınmasına, felsefesinin ve teorisinin geliştirilmesine, insan kaynağı yönünden sektörde potansiyel uzmanların yetiştirilmesine ciddi katkı sağlayacağı aşikârdır.

2.6.3. Katılım Bankacılığında İş Birlikleri ve Yeni Ürün Arayışları

Gerek konjonktürel biçimde kamu kurumlarının çalışma alanlarını artırmaları, gerekse stratejik çalışmalarla sektörün büyümesindeki yönelimi, Katılım Bankalarının mevcut ürünlerinin faizsiz biçimde adaptasyonuna ve kullanımına, yeni ürünlerin geliştirilmelerine olanak sağlamıştır. Vekâlet yöntemiyle fon toplamada ikame ürün ve hizmetler geliştirme, Kredi Garanti Fonu, TCMB likidite kaynakları ile Eximbank kaynaklarının kullanımı, savunma sanayine yönelik uygunluklar dahilinde bankacılık faaliyetlerini sürdürme, varlık kiralama şirketleri ve kira sertifikası alanlarında gerçekleştirilen vergi düzenlemeleriyle, ikinci el piyasalarına işlerlik kazandırılması amacıyla altyapıya yapılan yatırımlar sektörü daha da ileri götürmektedir. Bireysel Emeklilik Sisteminin otomatik katılım uygulamasına faizsiz modelin alternatif olarak sunulması, Katılım Sigortacılığı sektöründe fonların ve şirketlerin kurularak yönetilmesi, altına dayalı kira sertifikasına Hazine Müsteşarlığı'nın alternatifler geliştirmesi, 2. el Sukuk piyasasının Takasbank aracılığıyla Hazine-TCMB ve nitelikli yatırımcılar arasındaki alım-satım işlemlerine konu edilmesi, gerek ulusal/uluslararası finansal kuruluşlarla gerekse kamuya iş birlikleri güzel örneklerdir.

Tablo 7: Ürün Geliştirme İş Akışı

Kaynak: Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, 2024: 147

2.7.Faizsiz Finans Sisteminin Zayıf ve Güçlü Yanları

Yakın tarihte dünyada faizsiz finansman modelinin ortaya çıkışından, ülkemizde Özel Finans Kurumlarının kuruluşu ve Katılım Bankalarına dönüşme süreçleri ile sektördeki geleceğe yönelik beklentileri değerlendirdiğimizde sektörün zayıf yönleri olduğu kadar güçlü yönlerinin de olduğu hususları aşağıdaki gibi ifade etmemiz mümkündür (Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, 2024: 129-130, İslamoğlu ve Can, 2023: 472):

2.7.1. Zayıf Yönler

- Öncelikli olarak sektörün gelişmesini ve büyümesini sınırlayan sektör oyuncularının sermaye yetersizlikleri,
- Dağıtım kanallarının geleneksel açıdan değerlendirildiğinde yeterince olgunlaşmaması,
- Katılım Bankalarının kâr dağıtım mekanizmasının piyasalardaki dalgalanmaların yüksek düzeyde olduğu dönemlerden geleneksel bankalara kıyasla daha fazla etkilenmesi,
- Ürün bazında İslam hukukuna uyum konusundaki zorunluluklar sebebiyle rekabette yaşanan zorluklar,
- Ürün ve hizmetlerin tamamında konvansiyonel bankalarla rekabet edilememesi,
- Bankacılık sektöründe kredi kartı pazarında Katılım Bankalarının kendilerini ön plana çıkaracak ürünlerinin bulunmaması,
- Hazine ürünlerinde ve sermaye piyasası enstrümanlarında Katılım Bankacılığının ürün ve hizmetlerinin çeşitliliğinin ve derinliğinin kısıtlı olması,
- Yatırım bankacılığı, kâr/zarar ortaklığı ve ekonominin tabanına yayılma felsefesi ile kurulmuş olan Katılım Bankalarının %95'lere ulaşan oranlarda murabaha yöntemine odaklanması,
- Geleneksel bankalardaki gibi müşterinin hesabına yatan nakit kredi kullanılmaması,
- Tüm finansman işlemlerinin faturaya/belgeye, dayanak varlığa dayalı olması,
- Katılım Bankacılığı uygulamalarının yeknesaklığının bulunmaması,
- Katılım Bankalarının konvansiyonel bankalar kadar yaygın şube ağına sahip olmamaları,
- Sektöre yönelik akademik çalışmalardaki yetersizlikler,
- Katılım Bankacılığının ürünleri ve çalışma ilkelerinin toplum nezdinde tam manasıyla idrak edilememesi,
- İletişim kanallarında faizsiz finansa ilişkin kavramların tek bir dilde kullanılmaması,
- Faizsiz finans konusunda toplumun bir kesiminin önyargılarının bulunması,
- Faizsiz finans modelinin yeterince tanınmaması, bilinmemesi,
- Medya ile diğer ilgili paydaşların Katılım Bankacılığına yönelik ilgilerinin istenilen düzeyde olmaması,

- Dini sebepler haricinde, riskin paylaşımı ilkesi, sektördeki çalışanların müşteriye olan ilgi ve alakası, ortaklık birliği gibi Katılım Bankalarının sektörde tercih edilme nedenleri arasında en önemli konuların bankacılık sektörü içinde yeterince ifade edilememesi,
- Katılım Bankacılığı ürün ve hizmetlerinin topluma yeterince tanıtılmaması,
- Katılım Bankacılığına özel bir kanunun bulunmaması,
- Bankacılık sektöründe lider konumdaki geleneksel bankaların ölçek ekonomisi avantajıyla güçlerinin daha da artması,
- Borçlanma maliyetlerinin artmasıyla fon kaynaklarına erişimin giderek kısıtlanması,
- Ekonomide yaşanan olumsuzluklar neticesinde aktif kalitesinde yaşanan bozulmalar.

2.7.2. Güçlü Yönler

- Faizsiz finans modelinin reel ekonomiyle uyumunun yüksek düzeyde olması, sektörde gerçekleştirilen her bir işlemin dayanak varlığının olması,
- Faiz hassasiyeti olan kişi ve kurumların birikimlerinin âtil kalmasının önüne geçilmesi, ekonomik sisteme kazandırılması,
- Katılım Bankacılığı müşterilerinin sektöre olan sadakatleri,
- Faizsiz ürün ve hizmetlerin ortaya koyduğu farklılaşma ile bankacılık sektöründe ortaya konulan tamamlayıcı etki,
- Katılım Bankacılığı iş modelinin, toplumsal değerlerle, sosyal, kültürel, tarihi ve medeniyet mirasımızla uyumlu bir felsefesinin olması,
- Kıymetli madenlere yönelik ürün ve hizmetlerin, faizsiz kazançla farklılaşma potansiyelinin oldukça yüksek düzeyde olması,
- İşlemlerden alınan masraf ve komisyonların geleneksel bankalara kıyasla daha düşük seviyelerde olması,
- Kayıt dışı iş ve işlemlerin engellenmesi,
- Doğrudan reel sektörün fonlanmasından dolayı Katılım Bankalarının ekonomik krizlerden daha az etkilenmesi, en az hasarla çıkabilmeleri,
- Faizsizlik ilkelerine uyum denetimine tabi olunmasından dolayı geleneksel bankalardan ayrışılması,
- Ürün ve hizmetlerin dijital teknolojiye uyumlu olması ve bu alanda yaşanan gelişmelerle şubeleşme giderlerinin sürekli azalması,
- Kamunun Katılım Bankacılığı sektörünü destekleyici mahiyette politikalar üretmesiyle sektöre kamusal sermaye girişinin yaşanması, kamu katılım bankalarının açılmaları,
- Türkiye'deki demografik yapı dikkate alındığında, konvansiyonel bankacıya kıyasla Katılım Bankacılığına yönelik potansiyel müşteri portföyünün daha yüksek düzeyde olması,
- İslam ülkeleriyle gelişen dış ticaret olanakları, sermaye transferlerinin artması,

- Petrol geliri yüksek olan İslam ülkelerinin gelirlerinin Katılım Bankaları sayesinde ülkemize çekilmesi, Türkiye'nin faizsiz finans modeli nedeniyle bölgede bir cazibe merkezi olması,
- İstanbul'un bir finans merkezi olması konusunda sunulan vizyon çerçevesinde, Katılım Bankacılığı sektörünün küresel ya da bölgesel ölçüde faizsiz finans sisteminin merkezi olması yolunda atılan adımlar,
- Yurt içindeki kayıtlı tasarruf oranlarının düşük seviyelerde bulunması nedeniyle kayıt dışı potansiyel kaynakların sektörün çalışma prensiplerinden dolayı kayıt içi ekonomik sisteme dahil olma fırsatının bulunması,
- Sektörde doygunluğa ulaşmamış ya da yeterince pazarlanmamış ürünlerin ve hizmetlerin olması,
- Sektörün temel çalışma ilkesi gereği reel sektörü fonlamasından ötürü, ikame iletişim kanallarının giderek artmasıyla start-up ve girişimci olma iştahı yüksek genç nesillere ulaşımın kolaylaşması.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Finansal sistemler temel olarak yatırımların devam edebilmesi ve bu yatırımların sürdürülebilmesi amacıyla ulaşmak için kaynakları etkili ve verimli bir biçimde paylaşması, işletmesi ve sonuçlarını izlemesi gerekmektedir. Günümüzde finansal sistemlerin merkezi konumundaki bankalar finansal kaynakların toplandığı, düşük maliyetlerle bilgilerin bir araya getirildiği, risklerin paylaşarak şeffaf bir ortamda izlendiği kısaca ekonomilerde sermaye oluşumuna önemli katkılar sağlayan mekanizmalar olarak iktisadi büyümenin vazgeçilmez aktörleri konumundadırlar. İslam dini de varlık ve sermayeyi kapsayan her türlü kaynağın yararlı yatırımlardan mahrum bırakılmamasını, üretim süreçlerine sevk edilmesini, emeğin her zaman üretimde yer almasını talep etmekte, sermaye sahibi bireylerin ise sermayelerinden edindikleri kazançlar ile hayatlarını idame ettirmelerini istememekte, bunun için de yatırım ve üretim için gerekli sermaye ihtiyacını karşılamak amacıyla faizli her türlü işlemi ortaya çıkaracak durumları baştan engelleyecek yönlendirmelerde bulunmaktadır.

Bu minvalde toplumdaki bireylerin iktisadi hayatlarını faizli işlemlere alternatif yollarla sürdürebilmeleri, faizli sistemin meydana getirdiği adaletsiz gelir dağılımını engellemek amacıyla risk paylaşım esaslı, ortaklığa dayanan finansman yöntemleriyle kayıt dışı ekonominin asgari düzeylere indirildiği ayrıca ekonomik kalkınma ve istikrarı sağlamaya yönelik dağınık, parçalı, atıl durumdaki kaynakların, verimli üretim ve yatırım faaliyetlerine dönüştürüldüğü ve sermaye olarak kullanılabilirdiği İslami faizsiz finans modeli geliştirilmiştir. İlk bakışta geleneksel bankalarla benzeştiği düşünülen ancak fon toplama ve finansman kullandırma süreçleri incelendiğinde faizli bankalardan tamamıyla ayrılan günümüzdeki adıyla Katılım Bankaları, bankacılık sektöründe ikame bankacılık hizmeti olmaktan ziyade sektörün eksik kalan taraflarını tamamlayıcı özellikleriyle önemli bir role sahiptirler.

Bu çerçevede Katılım Bankacılığı sektörünün gelişimi için; Genç bir sektör olmasından dolayı bankacılık sektörünün köklü oyuncularının ürün ve hizmetleriyle rekabet edebilmesi, ülkemizin stratejik konumu ve İslam ülkeleri ile gerçekleştirilen yoğun ticari işlemlerden dolayı öncelikle bölgesel daha uzun vadede ise küresel ölçekte “İslami Finans Merkezi” olması amacıyla, ülkemizdeki faizsiz ürün ve hizmetlere yönelik yoğun ilginin, sahip olunan genç ve dinamik nüfusun getirmiş olduğu potansiyel fırsatlar ile yalnızca reel sektörün finanse edilmesi sayesinde ekonomik istikrara ve büyümeye olan katkısı nedeniyle toplum nezdindeki Katılım Bankacılığına yönelik güven duygusu da dikkate alınarak, orta ve uzun vadeli kalkınma planlarındaki hedeflere ulaşmak, bankacılık sektöründe başarı elde etmek ve önemli bir paya sahip olmak için, devletin ve özel sektör kuruluşlarının Katılım Bankacılığına olan destek ve teşviklerini artırmaları, bu kapsamda faizsiz finansman modeline yönelik toplumdaki soru işaretleri tespit edilerek, kuşkuvarın giderilmesi, faizsiz finans sistemine yönelik farkındalığı artırılması amacıyla gerekli bilgilendirme faaliyetleri ile akademik çalışmaların yapılması, Katılım Bankaları arasında uygulama birliği sağlanması için Katılım Bankacılığı kanununun çıkarılması ve bunlarla birlikte sektörün hizmetlerini artırmaya, ürünleri çeşitlendirmeye ve sermaye piyasası araçlarında istenilen derinliğe ulaşmaya yönelik gerekli aksiyonların alınması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, I. & Shabbir, G. (2024, 01 10). *Frequently Asked Questions (FAQs) on Islamic Banking*. Islamic Banking Department, State Bank of Pakistan, Karachi. <http://www.sbp.org.pk/departments/ibd/FAQs.pdf>
- Arabacı, N. (2007). *Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Aktepe, İ, E. (2010). *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*. Erkam Matbaası, İstanbul.
- Atılğan, Y. K. (1996). *İslam’ın Ekonomik Politikaları*. Nesil Yayınları, İstanbul.
- BDDK (2014, 07 24). bddk.org.tr web sitesi:
https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/13334calistay_raporu_24072014.pdf
- Dikmen, S. (2019). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Döndüren, H. (1996). *İslâm Ekonomisinde Sermaye Birikimi ve Kullanma Yöntemleri*, İLAM Araştırma Dergisi. Cilt 1, Sayı 2.
- Iqbal, Z.and Mirakhor,A. (2011). *An Introduction to Islamic Finance Theory and Practice*. John Wiley & Sons (Asia) Pte. Ltd., Second Edition, Singapore.

- İslamoğlu, M. ve Can, Ş. S. (2023). *Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Katılım Bankacılığı Sektörü Swot Analizi* Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt.8 Sayı.2.
- Kaya, Ö. (2010). *Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Maurer, B. (2005). *Mutual Life, Limited: Islamic Banking, Alternative Currencies, Lateral Reason*. Princeton University Press.
- Parsa, M. (2020). *Efficiency and Stability of Islamic vs. Conventional Banking Models: A Meta Frontier Analysis*. Journal of Sustainable Finance & Investment.
- Pekcan, M. (2006). *Katılım Bankacılığı Faaliyetleri ve Muhasebe Sistemi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Söyler, İ. (2014). *Hukuki ve Mali Boyutlarıyla Sukuk (Kira Sertifikaları)* (1. b.). Gazi Kitabevi, Ankara.
- Şahin, E. (2007). *Türkiye’de Düünden Bugüne Katılım Bankaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tabakoğlu, A. (2013). *İslam İktisadına Giriş*. Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tabakoğlu, A. ve Erdoğan, A. (2014). *İslam Ekonomisi. Dünya Bülteni*. <https://www.dunyabulteni.net/islam-iktisadi-ve-politik-ekonomi/islam-ekonomisi-h45494.html> [19 Şubat].
- TKKB Eğitim (2024, 03 14). tkbbegitim.org.tr web sitesi:
<https://tkbbegitim.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Tasarrufa-Dayali-Finansman-Sistemi-ve-Islami-Finans-Ilkeleri-Cercevesinde-Degerlendirilmesi-%C4%B0stanbul-Universitesi-Omer-Cekin-2018.pdf#page=55&zoom=100,148,152>
- TKKB Eğitim (2023, 12 09). tkbbegitim.org.tr web sitesi:
<https://tkbbegitim.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Yasayan-ve-Gelisen-Katilim-Bankaciligi.pdf>
- TKKB Eğitim (2024, 01 18). tkbb.org.tr web sitesi:
<https://www.tkbb.org.tr/kurumsal/hakkimizda/tarihce>
- TÜBİTAK Ansiklopedi (2024, 02 05). ansiklopedi.tubitak.gov.tr web sitesi:
https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/katilim_bankaciligi#:~:text=T%C3%BCrkiye'de%20ise%2016.12.1983,Bankac%C4%B1%C4%B1k%20Kanunu'na%20tabi%20k%C4%B1%C4%B1nm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r
- Usmani, M. (2002). *Meezan Bank’s Guide to Islamic banking*. Darul Ishaat, Karachi, Pakistan.
- Usmani, M. (2004). *An Introduction to Islamic Finance*. Arham Shamsi. Karachi, Pakistan

Warde, I. (2000). *Islamic Finance in the Global Economy*. Edinburgh University Press.

Yahşi, F. (2000). *Özel Finans Kurumları'nın Mevzuat Serüveni*. Albaraka Türk Bereket Dergisi, Sayı 9.

Yılmaz, O. (2010). *Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı*. Türkiye Katılım Bankaları Birliği, İstanbul.

Ziraat Katılım (2024, 12 15). ziraatkatilim.com.tr web sitesi:

<https://www.ziraatkatilim.com.tr/katilim-bankaciligini-taniyin>